

CEVAT FEHMİ BAŞKUT

Ölümünün Yıldönümünde

Cevat Fehmi Başkut, geçen yıl, 15 Mart 1971 tarihinde öldü; 1905 yılında Edirne'de doğmuştu; Ömer Fehmi Efendi'nin oğludur. Eyüp Reşadiye ilk okulunu bitirdi. Ailesi İstanbul'a gelince, İstanbul erkek Lisesinin orta kesiminde okudu, dokuzuncu sınıftan ayrıldı; ailesi ile birlikte Ankara'ya geldi. Burada Büyük Millet Meclisinde, Vehbi Koç'un yanında «zabıt kâtibi» olarak çalıştı. Ailesi gene İstanbul'a dönünce, İstanbul Erkek Lisesi Edebiyat Öğretmeni Hakkı Tarık Us, onu «Vakit» Gazetesine aldı ve burada «müsahhîh» olarak çalıştırdı. Gazetecilik yaşamına ilk adımını o, böyle attı (1924). Bu adımı da onun uzun bir yolculuğun başlangıcı oldu. 1929 yılın sonunda Kemal Salih-Yunus Nadi yönetiminde «Cumhuriyet» /«Yedigün» gazetesine girdi. Önce «muhabir» olarak çalıştı. Kısa zamanda gazete yazarlığına yükseldi. 1935 yılında Kemal Salih'in «Cumhuriyet»ten ayrılıp yerine Abidin Daver gelince, «Cumhuriyet»ten çıktı ve «Son Posta» gazetesine girdi. 1940 yılında «Son Posta»dan da çıkarak gene «Cumhuriyet» e geçti ve gazetenin yazı işleri Müdürü oldu. 1963 yılına değin Genel Yayın Müdürü olarak sürekli gazeteci olarak bu meslekte çalıştı.

Gazetecilik, geniş halk kitleleriyle bağ kurulmasına yol açan bir meslek olduğu, kendisi de bu gazetelerde pek çok yazıları olduğu halde: fıkra, reportaj serisi¹, roman türlerinde eser verdi². Ama Cevat Fehmi Başkut, gazeteci, fıkraçı ya da romancı olarak değil de daha çok dram yazarı olarak tanındı. Meslek çalışmaları ona toplum kurumlarını, toplum katlarını ve toplum sorunlarını yakından öğretti; gazetecilik ona günün olaylarını izletti. Günlük olaylar içinde de o, insan tiplerini seçti, gerçekleri gördü ve kavrayışlarını yalnız kağıda dökmekle yetinmedi, her birini canlı olarak sahnede göstermek, halkına bir ayna tutmak istedi. Halkını iyi bilen, bildiğini de bildirmek isteyen, uzağı iyi

1 "Geceleri Bizi Kimler Bekliyor?" adı altında 1933 yılında kitap olarak basıldı.

2 "Dişi Aslan", "Kadın Bir Defa Sever", "Valide Sultan'ın Gerdanlığı" (1954).

gören, gördüğünü de göstermek isteyen bir yazar oldu Cevat Fehmi Başkut. Tam yirmi üç oyun yazdı o, hemen hemen hepsi de oynandı. Bütün bu oyunlarında, sözü halka yönetmişti, geniş kitle onu kolaylıkla anlıyor, onda herkes kendini buluyordu. Bunun için de işte onu halk tuttu; halk tuttuğu için de ona «halk yazarı» dediler. Rampa ışığına çıkmamış, ama hazırlanmış daha kim bilir kaç oyunu vardır diye düşünüyorduk. Bunu oğlu Acar'dan sorduk: Bize lütfedip şu cevabı verdi:

«Biz bu hususu araştırırken kağıtlarının arasında «Köy» isimli tape edilmiş bir dosya bulduk. Fakat bunun isim değişikliğiyle başka bir oyunda kullandığını Muhsin Bey'den öğrendik. Ama kafasında olup da, yazmayı iki yıldan beri kararlaştırdığı, hatta 5, 6 seans ziyaretine gidip dostluk kurduğu Zati Zungur'dan bir kaç önemli trük öğrenip evde masasında hâlâ duran, garip hokkabazlık âletleri, ikide bir bana 'Acar bir Çadır tiyatrosuna gitsek' demesi, Çadır tiyatrosundaki hokkabazlar ile her gün yüzlercesiyle karşılaştığımız hokkabazları hicveden, Cemiyetimizin cılk bir yarasına neşter atmaya hazırlanıyordu.»³

Başkut'un bu son tasarladığı oyun için Metin A n d da şu anısını anlatıyor:

«Her kış mevsiminde İstanbul'a iş için ancak kaçamak bir veya iki gün gidebilirim. Böyle kaçamak gidişlerimde de işim çok da olsa yakın dostum ve bence büyük bir sahne sanatçısı olan Zati Zungur'u ararım. İşte gene böyle bir gidişimde Zati Sungur'a telefon ettim. hemen gelmemi, yanında görmekten sevineceğim bir dost olduğunu söyledi, ama bu dostun adını vermekten kaçındı. Eve gelince baktım Cevat Fehmi Başkut, önündeki masada Zati Sungur yapısı bir sürü muziplik oyunları, gazete kesikleri, fotoğraflar oturuyor. Eleştirmenlik günlerinden kalma bir çekingenlikle «Hayrola, burada ne arıyorsunuz yoksa sanat mı değiştiriyorsunuz» diye sordum. Hemen açıkladı. Yeni bir oyun yazıyordu. Oyunun kahramanı bir gözbağcılık sanatçısıydı. Ancak aldatmayı, yanılsamayı bir sanat gibi yapan bu kahraman çevresine bir bakar ki, politikacısı, iş adamı herkes gözbağcıcı kesilmiş, bunun üzerine çevresine de sanatının böyle sömürülmesine de küserek sahneden ayrılır. İşte bunun için Zati Sungur'dan bu sanatın inceliklerini öğreniyordu. «Hayrola, ya sen burada ne arıyorsun» diye sormak sırası Başkut'a gelmişti. Benim yerine

³ Acar Başkut'un 8 Ekim 1971 tarihli mektubu (D. T. C. F. Tiyatro Enstitüsü Arşivinde.).

Zati Sungur cevap verdi: «Metin bizim sanatı bizden iyi bilir, sık sık buluşur sohbet ederiz». Başkut'un gözleri aydınlandı. Aradığı adamı bulmuştu, hem kahramanının sanatının inceliklerini hem de tiyatroyu tanıyan birisine oyununu anlatmak, danışmak istiyordu. Ertesi günü evinde buluşmamızı istedi. Ancak ertesi gün ben, gece treniyle Ankara'ya dönüyordum, akşamüstü bilmediğim Esentepe'de evini arayıp bulmak, orada tam tatlı bir söyleşiden silkinip uzun bir yolu aşarak Haydarpaşa'ya gitmenin zorluğunu anlattım. Ama o öylesine istiyordu ki, kırmamak için «gelmeye çalışırım, bir aksilik olursa telefon ederim» dedim. Oyunu yeni tiyatro süremine yetiştirmek istiyordu. Ne var ki ertesi gün çağrısına gidemediğim gibi sağa sola koşuştuktan telefon da edemedim». Başkut'a verdiğim sözü tutamamanın ezikliğini hep içimde duyuyorum.»⁴

Cevat Fehmi Başkut'un yayınlanmış bir «Günlük» ü yoktu; tutup tutmadığını da öğrenemedik. Yalnız oğlu Acar «Hatıra» olarak bize aklına gelen «gülünç, ama buruk ve düşündürücü» iki tanesini anlattı:

İlki:

«38 yaşında iken ilk oyunu «Büyük Şehir»'i yazıp, yırtıp yeniden yazdığı zamana rastlar. Oyunu E. Muhsin'e okumayı ve beğendirmeyi başarmış sevinçlidir, mutludur artık. Yaptığı çabanın mükafatını görmüş, tenkidleri düzeltmek amacıyla yeniden, bir yeniden daha yazmış ama sonunda muvafak olmuştur artık. Tüý gibi hafiftir, sevinçlidir. Götürüp ilk piyesini o zamanki Tepebaşında Dram kısmındaki Müdüriyete teslim eder. Aradan zaman geçer, ses seda çıkmayınca «her halde artık provalarına başlamışlardır» düşüncesiyle tiyatroya» bir uğrar, eline bir zarf tutuştururlar hemen, merakla açar: «Piyesiniz Büyük Şehir, kanuni, ictimai ve terbiyevi yönlerden mahzurludur oynanamaz. Gelin geri alın!» kabilinden bir kaç söz. İmza: Sansör Heyeti. Merhum Babacığım tabii vurulmuşa döner, öyle ya tiyatronun İntendantına, M. Ertuğrul'a kabul ettirmiş oyunu, gelelim yuvarıdaki sebeplerden oynanamıyor. Yazı ile cevabını verirler. Suçunun sebebini sorduğunda, cevap aynen şöyledir: «..... gerekçe: Sirkeci otellerinde kirli çarşaf olmaz. Bundan böyle oyunun Tiyatromuzda oynanması.....» Babacığım çaresiz düzeltiyor ve oyunun provalarına başlanıyor.»⁵

4 Metin And'dan dinledim.

5 Acar Başkut'un 8 Ekim 1971 tarihli mektubu (D. T. C. F. Tiyatro Enstitüsü Arşivinde.).

İkincisi:

Cevat Fehmi Başkut'un kişiliğini ve değerini yansıtıyor. «... 1958-59 sezonu henüz başlamış. Babamın kulağına şöyle bir laf çalınmış: 'Her sene bir oyununu oynatıyor, tabii o, gazetede Yazı İşleri Müdürü iken... hem Edebî Heyet Azası, hem falan gazetenin başında.... Buna alınan babam (müthiş alıngandı) Edebî Heyet'ten istifa etmiş... Bu da bazı art fikirlileri sevindirmişti. Bu arada babam gene yazı odasına girmiş, gizli gizli bir şeyler karalıyordu... Ben, şimdiki eşim Gül ile nişanlıydık o zamanlar. Nihayet babam, yazmalarını bitirdi ve planını açıkladı: Madem ki onun gazetedeki mühim mevkiini ve Edebî Heyetteki nüfuzunu kullanarak eserlerini oynattığını iddia ediyorlardı, o da her ikisini de kullanmadan bu işi başardığını, bu haddini bilmezlere bildirecekti ve planını açıkladı:

Oyun bir uydurulmuş isimli yazar tarafından (bu ismi bulmuştu bile: Fehmi Şumnulu) Anadolu'nun, şimdi ismini pek hatırlamıyacağım şehrinden taahhütlü olarak Edebî Heyet adına postalanacaktı...

Bu iş yapıldıktan 3 hafta kadar sonra, Fehmi Şumnulu adına belirtilen şehire bir mektup geldi (o sıralar telif piyes sıkıntısı çekiyordu Şehir Tiyatrosu) şöyle deniyordu: 'Gelin konuşalım'. Fakat Başkut, sonuna kadar oynamaya kararlıydı. Cevap gönderdi o şehirden: 'Vazifem icabı gelemiyorum, sizlerle İstanbul'daki akrabam konuşacak'.

Pek merak etmişlerdi. Anadolu'nun göbeğinden böyle kabiliyetli birinin çıkacağına inanası gelmiyordu hazretlerin. Ve İstanbul'daki akraba olarak Nişanlım Gül'ü hazırlamıştı bile babam.

Verilen cevaplar, en ince ayrıntılarına kadar Fehmi Şumnulu'nun akrabasıyla konuşuldu ve 1959 Ekim ayının son günlerinde 'Tablodaki Adam'ın prömiyeri yapıldı. C. Fehmi koluna gelinini almış, yavaş, vakur edasıyla Yeni Komedi Tiyatrosu'ndan içeriye giriyordu...

Fehmi Şumnulu'yu görünce, tiyatro yöneticilerinin ve Edebî Heyet Vükelâsı'nın ne hale girdiklerini artık düşüncelerinize bırakıyorum.⁶

Son derece heyecanlı bir olay! Oğlu Acar'ın dediği gibi de: «sanki oyunlarından birinin bir sahnesi!..»

Cevat Fehmi Başkut'u, ölümünün yıldönümünde saygı ile anıyor, Kürsümüzde yapılan araştırmalar sonucunda, oyunları üzerinde iki inceleme yazısını sunuyoruz.

Prof. Dr. Melâhat ÖZGÜ

6 Acar Başkut'un 8 Ekim 1971 tarihli mektubu (D. T.C. F. Tiyatro Enstitüsü Arşivinde).